მემკვიდრეობა

კარლო ინასარიძე (1919-2007), ქართული ანტისაბჭოთა ემიგრაციის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, წლების მანძილზე მუშაობდა რადიო „თავისუფლების“ ქართულ რედაქციაში. 1971 წელს, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუციის მიღების 50-ე წლისთავს, მან რამდენიმე რადიოგადაცემა მიუძღვნა, რომელიც შემდეგ გააერთიანა სტატიაში „საქართველოს კონსტიტუციის ზოგიერთი ასპექტის ინტერპრეტაციის ცდა“. ქართველ მსმენელს ის ახსენებდა დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციას, წარმოაჩენდა მის დემოკრატიულ ხასიათს და ადარებდა საბჭოთა კონსტიტუციის ცრუდემოკრატიულ მუხლებს, რომლითაც ტოტალიტარული რეჟიმი თავისი ნამდვილი სახის დამალვას ცდილობდა. 1921 წლის კონსტიტუციის საკითხებს კარლო ინასარიძე შემდგომშიც არაერთხელ დაუბრუნდა, რაზეც მეტყველებს მისი მეორე სტატია - „საქართველოს კონსტიტუცია და მისი ფესვები“.

საქართველოს კონსტიტუციის ზოგიერთი ასპექტის ინტერპრეტაციის ცდა

კარლო ინასარიძე

ნაწილი პირველი

21 თებერვალი - საქართველოს კონსტიტუციის დღეა. ამ კონსტიტუციით, ე. ი. ძირითადი კანონით, რომელიც დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო და დაამტკიცა 1921 წელს, - საქართველო - თავისი სამიათასწლოვანი სახელმწიფოებრივი ისტორიის მანძილზე, მონარქიულ პრინციპებზე აგებულ სახელმწიფოდან პირველად გახდა რესპუბლიკურ სახელმწიფოდ და საქართველოს „პირველი მმართველი“ ანუ „ხელმწიფე“ გახდა არა მეფე ბაგრატიონთა გვარეულ-

ობიდან, არამედ საქართველოს რიგითი მოქალაქე - ნოე ჟორდანია, რომელიც, როგორც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პირველი პრეზიდენტი, შევიდა საქართველოს ისტორიაში. და აი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ეს ძირითადი კანონი - კონსტიტუცია მიიღო და დაამტკიცა ქართველი ერის მიერ დემოკრატიული წესით არჩეულმა დამფუძნებელმა კრებამ 1921 წლის 21 თებერვალს მეტად რთულ პირობებში. „რთულ პირობებში“ ვამბობთ იმიტომ, რომ იმ დროს, 1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთის წითელი არმია ომის გამოუცხადებლად თავს დაესხა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას და მწვავე ბრძოლები წარმოებდა წითელ არმიასა და ახალგაზრდა ქართულ არმიას შორის. ამ აგრესიული აქტით, ლენინის მთავრობამ დაარღვია საბჭოთა რუსეთ-საქართველოს 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება, რომლითაც საბჭოთა რუსეთის მთავრობამ იცნო საქართველოს დამოუკიდებლობა; და სწორედ იმ დროს მიიღო და დაამტკიცა საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ საქართველოს კონსტიტუცია, როცა ჩვენი არმია ჩაბმული იყო უთანასწორო ბრძოლებში წითელ არმიასთან.

შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საბჭოთა რუსეთ - საქართველოს ეს ომი იყო ბრძოლა ორ იდეას შორის: საქართველოს ჯარები იცავდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობას, საქართველოს ეროვნულ თავისუფლებასა და სუვერენობას, ე. ი. იმ პრინციპებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციაში: ეს პრინციპებია ერისა და პიროვნების თავისუფლება. ეს კონსტიტუცია შესდგება ჩვიდმეტი თავისაგან, რომლებიც ერთად შეიცავს 149 მუხლს. ამ კონსტიტუციის ძირითადი პრინციპები ჩამოყალიბებულ იქნა ჯერ კიდევ „საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტში“, რომელიც ნოე ჟორდანისმ 1918 წლის 26 მაისს ამცნო ქართველ ერსა და მთელს მსოფლიოს. დამოუკიდებლობის აქტის პირველ მუხლში, მაგალითად, ნათქვამია შემდეგი:

„ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველოს სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა“.

ამიტომაა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია განსაზღვრავს არა მარტო საქართველოს ხალხის, ქართველი ერის სუვერენულ უფლებებს, არამედ ამავე დროს ზუსტად აყალიბებს საქართველოს მოქალაქეთა უფლებებსა და მოვალეობებს, რაც აუცილებელია იმისათვის, რომ ერისა და პიროვნების თავისუფლება პრაქტიკულად განხორციელდეს ჩვენი სამშობლოს ცხოვრებაში.

რა მოსამზადებელი მუშაობა იქნა გაწეული ამ კონსტიტუციის შესაქმნელად? – „დავიწყეთ რა კონსტიტუციის პროექტის შექმნა, - ამბობს თავის მოგონებაში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იუსტიციის მინისტრი რაჟდენ არსენიძე, რომელიც საკონსტიტუციო კომისიის წევრი იყო, - ჩვენ ხელთ გვქონდა მსოფლიოს ყოველი უფლებრივი, დემოკრატიული სახელმწიფოს კონსტიტუცია. ვმუშაობდით თითქმის განუწყვეტლივ მთელი დღე-ღამე. ყოველი მუხლი, ყოველი დებულება, ყოველი აზრი იწვევდა ბევრ დავასა და შეჯახებასაც კი, მაგრამ საბოლოო ჯამში ხდებოდა შეთანხმება, ვინაიდან საკონსტიტუციო კომისიის ყოველი წევრი მთელი თავისი შეგნებითა და სერიოზულობით ეპყრობოდა ამ მეტად საპასუხისმგებლო საქმეს. უნდა ითქვას, რომ - დასძენს შემდეგ რაჟდენ არსენიძე - ბევრი ძირითადი იდეა გადავიღეთ შვეიცარიის კონსტიტუციიდან და შევუთავსეთ საქართველოს სინამდვილეს; მაგრამ სხვა უფლებრივი დემოკრატიული სახელმწიფოს კონსტიტუციებიდანაც გამოვიყენეთ ესა თუ ის პრინციპი“.

აი, ამგვარი გულდასმითი და შეგნებით მუშაობის შედეგია ის, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია შეიძლება დღესაც, 50 წლის შემდეგ, ჩაითვალოს უფლებრივ-დემოკრატიული სახელმწიფოს სანიმუშო კონსტიტუციად. მაგალითისათვის ავიღოთ, თუ გნებავთ, ამ კონსტიტუვიის ზოგიერთი დებულებანი, რომლებიც განსაზღვრავენ მოქალაქის უფლებებს. „მო-

ქალაქის უფლებები“ ჩამოყალიბებულია მესამე თავში, რომელიც შეიცავს 30 მუხლს, რომელთაგან ოცდამეცამეტე მუხლი, მაგალითად, ამბობს შემდეგს:

„ყოველ მოქალაქეს აქვს სიტყვით, ბეჭდვით ან სხვა რამ ღონისძიებებით თავისი აზრები გამოთქვას და გაავრცელოს მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად“.

კონსტიტუციის ეს მუხლი მართლაც აღნუსხავდა საქართველოს მაშინდელ მდგომარეობას. საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს, 1918-21 წლებში, საქართველოში არსებობდა ხუთი პარტია და მრავალი პოლიტიკური დაჯგუფება, რომელთაც გააჩნდათ თავიანთი პოლიტიკური ჟურნალ-გაზეთები. აი, ასეთი სახელმწიფო, აი ასეთი კონსტიტუცია მოსპო წითელმა არმიამ იარაღის ძალით და დაამყარა უცხო ერთპარტიული რეჟიმი.

აღვნიშნავთ რა დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის საიუბილეო თარიღს, ვიმედოვნებთ, რომ საქართველო, ქართველი ერი ისევ შესძლებს განახორციელოს ჩვენი ერის ცხოვრებაში უფლებრივი სახელმწიფოს დიადი იდეა, რომლის დედა-ბოძია ერისა და პიროვნების თავისუფლება, რომლის საფუძველზე შეიქმნა ეს პირველი დემოკრატიული კონსტიტუცია საქართველოს ისტორიაში.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციაში ჩამოყალიბებულია სახელმწიფო ძალაუფლების სამ დასაყრდენ ბოძად დანაწილება, რაც საფუძველია უფლებრივი დემოკრატიული სახელმწიფოსი. სახელმწიფოს ძალაუფლების სამად დაყოფა ეყრდნობა უფლებრივი სახელმწიფოს იმ მიზანდასახულობას, რომ სახელმწიფოში აღკვეთილი უნდა იყოს სახელმწიფო ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შესაძლებლობა; და ამის ყველაზე უფრო ეფექტური გარანტიაა ის, თუ **კანონმდებლობის**, **მმართველობისა** და **მართლმსაჯულების** ორგანოები, - სახელმწიფო ძალაუფლების ეს სამი დედა-ბოძი - ერთმანეთისაგან გამოყოფილია და ამავე დროს ერთმანეთისა და საზოგადოებრივი, მთელი ხალხის კონტროლის ქვეშაა. შევჩერდეთ დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის იმ მუხ-

ლებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ - სახელმწიფო ძალაუფლების - სამიდან ერთი დედაბოძის - **კანონმდებლობის** საკითხს:

„საქართველოს რესპუბლიკის წარმომადგენლობითი ორგანო არის - ნათქვამია დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციაში - საქართველოს პარლამენტი, რომელიც შესდგება საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირი, ფარული და პროპორციული წესისამებრ არჩეული დეპუტატებისაგან... პარლამენტი აირჩევა სამი წლის ვადით“. ასეა ნათქვამი დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 46-ე მუხლში, რომელიც პირველი მუხლია ამ კონსტიტუციის მეოთხე თავისა, რომელიც განსაზღვრავს პარლამენტის, ე. ი. კანონმდებლობის ორგანოს დებულებებს. 53-ე მუხლში კი ნათქვამია: „პარლამენტი გამოსცემს კანონსა, დეკრეტსა და დადგენილებას“; ხოლო 54-ე მუხლში ჩამოთვლილია „პარლამენტის უფლებანი:: ა) კანონმდებლობა, ბ) უმაღლესი გამგებლობა რესპუბლიკის ჯარისა და საზოგადოდ ყოველი შეიარაღებული ძალისა, გ) ომის გამოცხადება, დ) დამტკიცება საზავო, სავაჭრო და ამგვარი ხელშეკრულებისა უცხო სახელმწიფოებთან, ე) ამნისტია, ვ) ბიუჯეტის დამტკიცება, ზ) საგარეო საშინაო სესხის აღება, თ) თანამდებობის პირთა არჩევა კონსტიტუციის ან კანონით მისდა მიკუთვნებული, და საერთო კონტროლი აღმასრულებელი ხელისუფლებისა.

ამგვარად, სახელმწიფო ძალაუფლების სამიდან ერთ ამ დედაბოძს - საქართველოს პარლამენტს კონსტიტუციით მინიჭებული აქვს კანონმდებლობითი უფლება და ამავე დროს აღმასრულებელი ორგანოს, ე. ი. მთავრობის საერთო კონტროლი. მაგრამ პარლამენტი არის ხალხის ნება-სურვილის გამომსახველი და ეს რომ ასეა, ამას განსაზღვრავს დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 52-ე მუხლი, სადაც თქმულია შემდეგი:

„ხელმწიფება ეკუთვნის მთელს ერს. პარლამენტი ამ კონსტიტუციის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას“.

მაგრამ ეს „ერის ხელმწიფება“ და მის მიერ პარლამენტის კონტროლი არ არის ფიქცია; ამას განსაზღვრავს 64-ე მუხლი, სადაც განსაზღვრულია შემდეგი:

„თუ 30 ათასმა ამომრჩეველმა წერილობით მოითხოვა, პარლამენტი ვალდებულია ახლად მიღებული კანონი სარეფერენდუმოდ ხალხს წარმოუდგინოსო“.

ესე იგი, დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუცია უფლებას აძლევდა საქართველოს მოქალაქეებს, თუ ისინი თანახმა არ იყვნენ პარლამენტის მიერ მიღებულ კანონზე, მოეთხოვათ ამ კანონის სარეფერენდუმოდ წარდგენა და ამის უფლება მინიჭებული ქონდა 30-ათას კაცს, ამომრჩეველთა ასე სრულიად მცირე ჯგუფს. ამდენი ამომრჩევლის ხელმოწერა კი სრულიად ადვილი საქმე იყო დამოუკიდებელ საქართველოში, ვინაიდან არსებობდა პოლიტიკურ პარტიათა და დაჯგუფებათა სრული თავისუფლება, რის შედეგი იყო ის, რომ საქართველოს პარლამენტში - 1919 წლის დემოკრატიული არჩევნების შედეგად - საქართველოს ხალხმა წარადგინა ოთხი პოლიტიკური პარტია - სოციალ-დემოკრატიული, ეროვნულ-დემოკრატიული, სოციალისტ-ფედერალისტური და სოციალურ-რევოლუციური პარტიები. ასეთ პირობებში ყოველ პარტიას სრულიად ადვილად შეეძლო 30-ათასი მოქალაქის ხელმოწერის შეგროვება, თუ ეს პარტია და მოქალაქეთა ჯგუფი მიზანშეწონილად ჩათვლიდა პარლამენტის რომელიმე კანონს. ამგვარად კანონმდებლობის ორგანო - პარლამენტი - საქართველოს მოქალაქეების უშუალო კონტროლის ქვეშ იმყოფებოდა; ხოლო პარლამენტი - თავის მხრივ საერთო კონტროლს უწევდა აღმასრულებელ ორგანოს, ესე იგი მთავრობას.

პარლამენტის წევრები, ე. ი. დეპუტატები კი ითვლებოდა ამომრჩევლების ნება-სურვილის გამომთქმელად კანონმდებლობის ორგანოში. ამ საკითხს ეხება დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 48-ე მუხლი, სადაც ნათქვამია:

„პარლამენტის წევრი პასუხისგებაში არ მიეცემა იმ აზრისა და შეხედულებისათვის, რომელსაც ის გამოთქვამს თავის მოვალეობის ასრულების დროს. პარლამენტის წევრის პიროვნება ხელშეუხებელია. არ შეიძლება შეპყრობილი ან სასამართლოში მიცემული იქნეს იგი, ვიდრე პარლამენტის წევრად ითვლება თუ თვით პარლამენ-

ტმა ამის ნება არ დართო. გამონაკლისია ისეთის შემთხვევა, როცა დანაშაულის ჩადენაზე მიასწრებენ. ეს შემთხვევა დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. შეპყრობილი ან სასამართლოში მიცემული პარლამენტის წევრი განთავისუფლებული უნდა იქნას თუ პარლამენტი ამას მოითხოვს“.

ასე განსაზღვრავს დეპუტატის ხელშეუხებლობას დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 48-ე მუხლი. ეს ნიშნავს იმას, რომ დამოუკიდებელ საქართველოს პარლამენტის დეპუტატს სრული უფლება ჰქონდა ყოველი პირისა და ყოველი ორგანოს, თვით მთავრობის თავმჯდომარის ჩათვლით, - კრიტიკისა, - და ამისათვის მას კი არ სჯიან, პირიქით, ეს იყო დეპუტატის მოვალეობა. და ამის შედეგი იყო, რომ საქართველოს პარლამენტში აზრთა სხვადასხვაობა ნორმალურად ითვლებოდა.

ამგვარად, დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ძალით, საქართველო იყო უფლებრივი სახელმწიფო, სახელმწიფო ძალაუფლება იყო სამ დედაბოძზე დაყრდნობილი: **კანონმდებლობა იყო პარლამენტის ხელში, მმართველობა მთავრობის ხელში და მართლმსაჯულება სასამართლოს ხელში.** როგორც დავინახეთ, კანონმდებლობის ორგანო - პარლამენტი შესდგებოდა დემოკრატიული გზით არჩეული სხვადასხვა პარტიების დეპუტატებისაგან, რომლებსაც სრული უფლება ჰქონდათ თავისი აზრი ღიად გამოეთქვათ ყველა საკითხზე; ხოლო პარლამენტი იყო საქართველოს მოქალაქეების კონტროლის ქვეშ, ვინაიდან - როგორც 52-ე მუხლშია ნათქვამი - „ხელმწიფება ეკუთვნის მთელ ერს. პარლამენტი ამ კონსტიტუციის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას“.

აი, ასე გამოიყურებოდა დამოუკიდებელი საქართველოს პარლამენტი, რომლის უფლებები განსაზღვრული იყო საქართველოს კონსტიტუციაში. მომდევნო ნაწილში გესაუბრებით დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფო ძალაუფლების მეორე ორგანოს - აღმასრულებელი ხელისუფლების, ესე იგი მთავრობის უფლებებსა და მოვალეობებზე.

ნაწილი მეორე

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუცია, კანონით განსაზღვრავდა მთავრობის თავმჯდომარის უფლებებსა და მოვალეობას და მის დანიშვნა-გადადგომის წესს. სახელმწიფოს დანარჩენ საქმეთა მართვა-გამგეობა, ამ კონსტიტუციის 73-ე მუხლის ძალით, განაწილებული იყო მთავრობის წევრებს შორის. მთავრობის თითოეული წევრი, ესე იგი მინისტრი, პასუხისმგებელი იყო პარლამენტის წინაშე და უნდა გადამდგარიყო, თუ ესა თუ ის მინისტრი დაკარგავდა პარლამენტის ნდობას.

73-ე მუხლით, მთავრობის თავმჯდომარე პასუხისმგებელია საერთო პოლიტიკისათვის და ვალდებულია დაემორჩილოს პარლამენტის დადგენილებას, აასრულოს იგი და პარლამენტის დადგენილების მიხედვით თუ საჭიროა გამოცვალოს ცალკე მინისტრი ან გარდაქმნას მთელი კაბინეტი. როგორც ვხედავთ, დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობა, პარლამენტის სრული კონტროლის ქვეშ, და ამით საქართველოს მოქალაქეების სრული კონტროლის ქვეშ იყო.

მთავრობის უფლება და მოვალეობა კი განსაზღვრულია 72-ე მუხლით: ესაა რესპუბლიკის საქმეთა უმაღლესი მართვა-გამგეობა თანახმად კანონისა, თვალყურის დევნება და აღსრულება კონსტიტუციისა და კანონებისა, დაცვა რესპუბლიკის საგარეო ინტერესებისა, რესპუბლიკის დაცვის უზრუნველყოფა, ფინანსების განაგება, ფულის მოჭრა, ბიუჯეტის აღრიცხვა და სხვა. ყოველწლიურად, ერთხელ მაინც უნდა წარედგინოს პარლამენტს მოხსენება საქართველოს საშინაო და საგარეო მდგომარეობის შესახებ.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 70-ე მუხლი კი, განსაზღვრავს იმ დებულებებს, რომელთა ძალით მთავრობის თავმჯდომარეს ეძლევა უფლება უმაღლესი წარმომადგენლობისა, ე. ი. მთავრობის თავმჯდომარე ამავე დროს არის რესპუბლიკის პრეზიდენტი, როგორც ეს იყო ნოე ჟორდანია დამოუკიდებლობის დროს. მთავრობის თავმჯდომარე ნიშნავს ელჩებს სხვა სახელმწიფოებში და ღებულობს უცხოეთის სახელმწიფოების ელჩებს, განსა-

კუთრებულ შემთხვევაში შეუძლია მას გამოიწვიოს რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალა - რაც დაუყოვნებლივ უნდა მოხსენდეს პარლამენტს, მთავრობის თავმჯდომარე გამოსცემს ბრძანებებსა და განკარგულებებს კანონის აღსრულებისათვის, მაგრამ უფლება არა აქვს კანონის მოქმედება შეაჩეროს ან მისი მოქმედება დააბრკოლოს.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ძალით, მთავრობის თავმჯდომარეს უფლება აქვს მოიწვიოს მინისტრებად საქართველოს მოქალაქეები, რომელთაც პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვთ და მთავრობის წევრებს, ე. ი. მინისტრებს არ შეუძლიათ იმავე დროს, რაიმე სხვა თანამდებობა ეჭიროს ან რომელსამე პროფესიას მისდევდეს - შეეძლო მხოლოდ ყოფილიყო პარლამენტის წევრი და ადგილობრივი თვითმართველობის ხმოსანი.

როგორც ვხედავთ, დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ძალით, საქართველოს მთავრობა - ეს სახელმწიფო ძალაუფლების სამიდან ერთი ორგანო პარლამენტისა და მართლმსაჯულების გვერდით, იყო კანონმდებლობის ორგანოს, ე. ი. პარლამენტის უშუალო კონტროლის ქვეშ, ხოლო პარლამენტი, თავის მხრივ, იყო საქართველოს მოქალაქეების, ე. ი. ამომრჩევლების უშუალო კონტროლის ქვეშ. თვით პარლამენტი კი შესდგებოდა სხვადასხვა პარტიების დეპუტატებისაგან, რომლებიც დემოკრატიული გზით არჩეულ იყვნენ საქართველოს მოქალაქეების მიერ. ასეთი დემოკრატიული არჩევნები კი საქართველოში ჩატარდა 1919 წლის ივნისში, რის შედეგად საქართველოს პარლამენტში თავიანთი დეპუტატები გაიყვანა ოთხმა დემოკრატიულმა პარტიამ - სოციალ-დემოკრატიულმა, ეროვნულ-დემოკრატიულმა, სოციალ-ფედერალისტურმა და სოციალ-რევოლუციურმა. მაგრამ, პარლამენტისა და მთავრობის ურთიერთდამოკიდებულებაში ჩარეულია მართლმსაჯულების - სახელმწიფო ძალაუფლების ეს ერთი ორგანოც, რომელსაც განსაზღვრავს დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 75-ე მუხლი: „კონსტიტუციის დარღვევისათვის, - ნათქვამია ამ მუხლში - მთავრობის თავმჯდომარე და მთავრობის წევრები პასუხისმგებელ-

ნი არიან სასამართლოს წინაშე. მათი პასუხისგებაში მიცემა შეუძლია პარლამენტს, მათი გასამართლება ხდება საერთო წესით“.

აქ კი შეკრულია წრე, რომლის სამი ნაწილია კანონმდებლობის, აღმასრულებელი და მართლმსაჯულების ორგანოები, რაც, როგორც აღვნიშნეთ, დედაბოძებია უფლებრივი სახელმწიფოს ძალაუფლებისა. დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის მეხუთე თავში, ჩამოყალიბებულია დებულებანი სახელმწიფო ძალაუფლების სამიდან ერთი ორგანოს - აღმასრულებელი ორგანოს, ე. ი. მთავრობის უფლებებისა და მოვალეობების შესახებ. დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობა იყო რესპუბლიკის პარლამენტის, ე. ი. საკანონმდებლო ორგანოს უშუალო კონტროლის ქვეშ. თვით პარლამენტი კი შესდგებოდა დემოკრატიული გზით არჩეული სხვადასხვა პარტიების დეპუტატებისაგან, რომლებიც - კონსტიტუციის 48-ე მუხლის თანახმად, - პასუხისგებაში არ შეიძლებოდა მიეცათ იმ აზრისა და შეხედულებებისათვის, რომელსაც ის გამოთქვამდა. ესე იგი პარლამენტის წევრებს, სრული თავისუფლება გააჩნდათ გაეკრიტიკებინათ თუ დაეგმოთ ამა თუ იმ პირის თუ სახელმწიფო ორგანოს მოქმედება თვით მთავრობის თავმჯდომარის ჩათვლით. უმაღლესი ხელმწიფება კი ამ კონსტიტუციის ძალით ეკუთვნის მთელ ერს, პარლამენტი, მხოლოდ ამ კონსტიტუციის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას. ამგვარად, დამოუკიდებელი საქართველოს პარლამენტი იყო მთელი ერის უშუალო კონტროლის ქვეშ, პარლამენტი კი, თავის მხრივ, კონტროლს უწევდა მთავრობის მოქმედებას. და თუ სახელმწიფო ძალაუფლების ამ ორ ორგანოს, პარლამენტსა და მთავრობას შორის წამოიჭრებოდა სადავო საკითხი, მაშინ წინა პლანზე იწევდა სახელმწიფო ძალაუფლების მესამე ორგანო - სასამართლო, რომლის უფლებებს განსაზღვრავს დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის მეექვსე თავი, რომლის 78-ე მუხლი ამბობს შემდეგს:

„სასამართლო დამოუკიდებელია და მხოლოდ კანონს ემორჩილება“. და რომ ეს დებულება კიდევ უფრო განმტკიცებული იქნას, 79-ე მუხლში ნთქვამია შემდეგი: „სასამართლოს არც ერთი გა-

ნაჩენი არ შეიძლება გაუქმებული, შეცვლილი ან შეჩერებული იქნეს კანონმდებელი, აღმასრულებელი ან ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ“.

აქ კი ზუსტადაა განსაზღვრული სახელმწიფო ძალაუფლების სამი დედაბოძის - კანონმდებლობის, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოების ფუნქციები: არც კანონმდებლობის ორგანოს - პარლამენტს და არც აღმასრულებელ ორგანოს - მთავრობას არ შეუძლია გააუქმოს, შეცვალოს ან შეაჩეროს სასამართლოს განაჩენი. მაგრამ სასამართლოს უფლება კიდევ უფრო ფართოა: 76-ე მუხლის თანახმად, დამოუკიდებელი საქართველოს ტერიტორიაზე არსებობს ერთი უმაღლესო სასამართლო - სენატი, რომელსაც ირჩევს პარლამენტი. სენატი მოვალეა: ა) თვალყური ადევნოს კანონის დაცვას, ბ) განაგოს სასამართლო ნაწილი, როგორც საკასაციო სასამართლომ. აქ კი იხურება სახელმწიფო ძალაუფლების ორგანოების - პარლამენტის, მთავრობისა და სასამართლოს ურთიერთდამოკიდებულებითი წრე, რომლის ფუნდამენტია ის, რომ პარლამენტი აწარმოებს კანონმდებლობას და კონტროლს უწევს მთავრობის მუშაობას, მთავრობა უძღვება ქვეყნის საშინაო და საგარეო საქმეებს, ხოლო სასამართლო, თავის მხრივ, „თვალყურს ადევნებს კანონის დაცვას“ და თუ კანონის დარღვევას ექნება ადგილი, ის ერევა საქმეში, გამოაქვს განაჩენი და სასამართლოს განაჩენის გაუქმების, შეცვლის ან შეჩერების უფლება არა აქვს, არც კანონმდებელ, არც აღმასრულებელ და არც ადმინისტრაციულ ორგანოებს და ბოლოს, თუ ისევ მოვიგონებთ, რომ პარლამენტი დემოკრატიული გზით არჩეული სხვადასხვა პარტიების დეპუტატებისგან შესდგება და უშუალოდ ერის კონტროლის ქვეშაა, ვინაიდან უმაღლესი ხელმწიფება მთელ ერს ეკუთვნის 52-ე მუხლის თანახმად, მაშინ ნათელი ხდება, რომ სახელმწიფო ძალაუფლების სამი დედაბოძის - კანონმდებლობის, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოების ურთიერთდამოკიდებულება ისეა დაწესებული, და მათი უფლებები და მოვალეობანი ისეა ერთმანეთში განაწილებული, რომ არც ერთ ორგანოს არ გააჩნია შესაძლებლობა დაეპატრონოს სახელმწიფოს მთელ ძალაუფლე-

ბას, არც იმის გარანტიას იძლევა, რომ უფლებრივ დემოკრატიულ სახელმწიფოში, შეუძლებელია ძალაუფლების ბოროტად გამოყენება. ამის შესაძლებლობას სპობს ძალაუფლების სამად დანაწილება პარლამენტს, მთავრობასა და სასამართლოს შორის.

მაგრამ იმისათვის, რომ სასამართლო, როგორც სახელმწიფო ძალაუფლების სამიდან ერთი ორგანო მთლიანად მართლმსაჯულების სამსახურში ჩადგეს, ამისათვის აუცილებელია მოსამართლეთა უფლებებისა და მოვალეობების ზუსტად განსაზღვრა. დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 82-ე მუხლის თანახმად „მოსამართლე აირჩევა ვადით“ და ვინაიდან, 78-ე მუხლით „სასამართლო დამოუკიდებელია და მხოლოდ კანონს ემორჩილება“, მოსამართლეც, ნათელია, დამოუკიდებელია და მხოლოდ კანონს ემორჩილება, ამ დებულებებით კი მოსამართლე სრულიად დამოუკიდებელი პიროვნებაა, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ კანონს ემორჩილება. კანონს ქმნის პარლამენტი, პარლამენტი კი ერის უშუალო კონტროლის ქვეშაა. მოსამართლის პიროვნებასა და მოღვაწეობას განსაზღვრავს 83-ე მუხლი, სადაც თქმულია: „ არ შეიძლება სასამართლოს წევრის ერთი ადგილიდან მეორეზე გადაყვანა მისი სურვილის წინააღმდეგ, გარეშე სასამართლოს დადგენილებისა. თანამდებობიდან მისი დროებით გადაყენება შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა სასამართლოში ან გამოძიებაში არის მიცემული. სრულიად დათხოვა კი შეიძლება სასამართლოს განაჩენის ძალით“.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ამ მუხლის ძალით, მოსამართლის, სასამართლოს წევრის პიროვნება დაცულია ისე, რომ ის ხელშეუხებელია და სასამართლოს დადგენილებით ან განაჩენით შეიძლება გადაყენებულ იქნეს დროებით ან დათხოვილ იქნას. ამგვარად, მოსამართლე სახელმწიფო ძალაუფლების სამიდან ერთი ორგანოს სასამართლოს გამგებელია, რომელიც თვალყურს ადევნებს კანონის დაცვას და განაგებს მართლმსაჯულებას.

ახლა მსურს შევეხო დამოუკიდებელ საქართველოს კონსტიტუციის იმ დებულებებს, რომლებიც განსაზღვრავენ მოქალაქის უფლებებს. მოქალაქის უფლებანი ჩამოყალიბებულია ამ კონსტი-

ტუციის მესამე თავში, რომელიც შესდგება 30 მუხლისაგან. ამ დებულებებიდან გავარჩიოთ ის მუხლები, რომლებიც განსაზღვრავენ სიტყვის, ბეჭდვის ან სხვა საშუალებით აზრის გამოთქმის საშუალებას. მოქალაქის უფლებებიდან, პირველყოვლისა ჩვენ იმიტომ გვსურს ამ საკითხებს შევეხოთ, რომ სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლება, ან სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პრესის თავისუფლება და ამით პრესა საერთოდ დემოკრატიულ სახელმწიფოებში, როგორც მას უწოდებენ, სახელმწიფო ძალაუფლების „მეოთხე ორგანოა“ კანონმდებლობის, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოების გვერდით. და მართლაც, პრესა, თუ ის თავისუფალია, ხალხის, საზოგადოების, ერის და ცალკეული პიროვნებების რუპორია, რომლითაც ხალხი, ერი, საზოგადოება, ცალკეული მოქალაქე არა მარტო გავლენას ახდენს სახელმწიფო ძალაუფლების სამი დედაბოძის კანონმდებლობის, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოებზე, არამედ ამ ორგანოების გვერდით, ხელს უწყობს უფლებრივი სახელმწიფოს პრაქტიკულ განხორციელებას სახელმწიფოს ცხოვრებაში. და რა გასაკვირია, რომ დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუცია, ზუსტად განსაზღვრავს და აყალიბებს სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლების ძირითად პრინციპებს.

„ყოველ მოქალაქეს - ნათქვამია ამ კონსტიტუციის 32-ე მუხლში - აქვს უფლება სიტყვის, ბეჭდვის ან სხვა რამ ღონისძიებით თავისი აზრები გამოთქვას და გაავრცელოს მთავრობის წინასწარ ნებადაურთველად. ყოველი დანაშაულისათვის, რომელსაც იგი ასეთ შემთხვევაში ჩაიდენს, პასუხს აგებს სასამართლოს წინაშე“.

31-ე მუხლი კი, უფრო განმარტავს ამ უფლებას, სადაც სხვათა შორის თქმულია შემდეგი: „ყოველი მოქალაქე სინდისის სრული თავისუფლებით სარგებლობს. მოქალაქის დევნა და მისი პოლიტიკური თუ სამოქალაქო უფლებათა შეზღუდვა სარწმუნოების ან რწმენის გამო არ შეიძლება“.

აქ მართლაც ჩამოყალიბებულია დებულებანი, რომლებიც უზრუნველყოფენ სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლებას. მაგრამ, თქვენ, პატივცემულო მსმენელებო, შეიძლება მაინც შეგეპაროთ ეჭ-

ვი დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ამ დებულებ-ბის ქმედითობაში, ვინაიდან საბჭოთა საქართველოსა და საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციებშიც აღიარებულია - მაგალითად, საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციის 138-ე მუხლით - სიტყვის თავისუფ-ლება, ბეჭდვის თავისუფლება როგორც ამ სტატიაში წერია - „სოცი-ალისტური წესწყობილების განმტკიცების მიზნებით". და აქ არის სწორედ ფუნდანენტალური განსხვავება: საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუცია ყველაფერს კრძალავს, რაც ე. წ. „სოციალისტური წეს-წყობილების განმტკიცების მიზნებს" არ ემსახურება. და თუ რა არის, რას წარმოადგენს ეს „სოციალისტური წეს-წყობილების მიზ-ნები", ამას განსაზღვრავს „ცენტრის" პარტხელმძღვანელობის სათა-ვეში მდგომი პირი. ხოლო საბჭოთა საქართველოს მოქალაქეების სიტყვისა და ბეჭდვის უფლება გამოიხატება იმაში, ხოტბა შეასხას დღეს, ვთქვათ, ლეონიდ ბრეჟნევის ყოველ აზრს, ისე როგორც წარ-სულში ხდებოდა ლენინის, სტალინის თუ ხრუშჩოვის ყოველი ბა-ნალური გამოთქმის ხოტბის შესხმა. და ასეთ შემთხვევაში, რომ სა-ერთოდ არ შეიძლება ლაპარაკი სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლე-ბაზე, ეს თქვენ კარგად იცით, პატივცემულო მსმენელებო, და ყო-ველდღიურად ხედავთ გაზეთ „კომუნისტის" თუ სხვა პრესის ორ-განოებში. დიამეტრულად სხვაა დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 32-ე მუხლის დებულება სიტყვისა და ბეჭდვის თა-ვისუფლების შესახებ. დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუ-ცია არ ყოფილა ჰაერში აგებული ძირითადი დებულებანი, არამედ გამოსახავდა დამოუკიდებელი საქართველოს სახელმწიფოს რაობ-ას, რომელიც არსებობდა 1918-21 წლებში. და გარანტია საქართვე-ლოს მოქალაქის სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლებისა იყო მაშინ-დელი რეალური მდგომარეობის აღნუსხვა.

წერილი მესამე

მაგალითად, დამოუკიდებელ საქართველოში 1918-21 წლებში არსებობდა ნამდვილი დემოკრატიული პრესა, რომელიც გამოხა-ტავდა მაშინდელი საქართველოს პლურალისტური საზოგადოების

ყოველი კლასის, ყოველი ფენის, ყოველი პროფესიის აზრებს. მაშინ საქართველოში არსებობდა 12 პოლიტიკური პარტია და დაჯგუფება, ყოველ მათგანს ჰქონდა თავისი საკუთარი გაზეთები, ჟურნალები და ღიად გამოთქვამდნენ თავიანთ აზრს ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ და სოციალურ მდგომარეობაზე. საქართველოს პარლამენტში საქართველოს ამომრჩევლებმა წარადგინეს ოთხი პარტიის - სოციალ-დემოკრატების, სოციალისტ-ფედერალისტებისა და სოციალისტ-რევოლუციონერების დეპუტატები, რომლებიც ხშირად სხვადასხვა აზრის იყვნენ ამა თუ იმ საჭირბოროტო საკითხზე; და რა გასაკვირია, რომ ეს აზრები, შესაფერი კომენტარებით და დოკუმენტაციით ქვეყნდებოდა ამა თუ იმ პარტიის პრესაში, რითაც ყოველი საკითხი ღიად, საჯაროდ იხილებოდა მთელი ერის, მთელი მოსახლეობის წინაშე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციაში აღბეჭდილი იყო მოქალაქის სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლების დებულება, რაც იყო მაშინდელი საქართველოს რეალური მდგომარეობის სარკე. ასეთ შემთხვევაში კი მოქალაქის სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლება ფიქცია კი არ არის, როგორც ამას აქვს ადგილი საბჭოთა საქართველოს ერთპარტიულ სისტემაში, არამედ მოქალაქის სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლება ქმედითობაშია, ესე იგი პრაქტიკაში, ყოველდღიურ ცხოვრებაშია განხორციელებული. ეს კი არის სიტყვისა და ბეჭდვის ნამდვილი თავისუფლება; და ასეთ თავისუფალ პრესას მართლაც რომ შეიძლება ეწოდოს უფლებრივ, დემოკრატიულ სახელმწიფოში სახელმწიფო ძალაუფლების „მეოთხე ძალა“, „მეოთხე ორგანო“, - როგორც ამას ამბობენ ხოლმე დემოკრატიულ სახელმწიფოებში. ახლა შევეხებით იმ მუხლებს, რომლებიც ეხება მოქალაქეთა მიმოსვლის თავისუფლებას.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის მესამე თავში ჩამოყალიბებულია მოქალაქეთა უფლებანი, რომელთა შორის მუხლი 30-ე ეხება მიმოსვლის თავისუფლებას.

„ყოველი მოქალაქე, - ნათქვამია ამ სტატიაში, - მიმოსვლისა და ბინადრობის არჩევაში სრულიად თავისუფალია; ამ უფლების შეზღუდვა მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეიძლება“.

ასეა ნათქვამი დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე მუხლში, რაც საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს - 1918-21 წლებში - თავისი სურვილისამებრ ემოგზაურა საქართველოს ტერიტორიაზე თუ საზღვარგარეთ და თავისი სურვილით აერჩია თავისი საცხოვრებელი ბინა-ადგილი. ეს მუხლი მართლაც რომ მეტად დიდი მნიშვნელობის იყო არა მარტო იმ დროს, ე. ი. 1918-21 წლებში, ანუ 50 წლის წინათ, არამედ ეს დებულება მეტად აქტუალურია დღესაც - 50 წლის შემდეგ, ვინაიდან დღეს საბჭოთა საქართველოს მოქალაქეებს, ისე როგორც საბჭოთა კავშირის სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების მოქალაქეებს - სწორედ მიმოსვლისა და საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევის თავისუფლება არ გააჩნიათ. დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციისა და 30-ე მუხლის უდიდეს მნიშვნელობას ღაღადებს აგრეთვე ისიც, რომ „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში, - რომელიც 1948 წლის 10 დეკემბერს მიიღო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალურმა ასამბლეამ და რომელსაც, სხვათა შორის საბჭოთა კავშირის მთავრობამაც მოაწერა ხელი, - დემოკრატიული საქართველოს კონსტიტუციის მიღებიდან 27 წლის შემდეგ ჩამოყალიბებულია მიმოსვლის თავისუფლების დებულებანი:

„ყოველ ადამიანს, - ნათქვამია „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის“ მე-13 მუხლში, - აქვს უფლება თავისუფალი მიმოსვლისა და თავისი საცხოვრებელი ადგილის თავისუფლად არჩევისა ყოველ სახელმწიფოში.

ყოველ ადამიანს უფლება აქვს დატოვოს ყოველი სახელმწიფო, თავისი საკუთარი სახელმწიფოს ჩათვლით, და დაბრუნდეს თავის ქვეყანაში“.

ასეა ნათქვამი „ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში“, რომელიც გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის გენერალური ასამბლეის სესიამ მიიღო 1948 წლის 10 დეკემბერს, ე. ი. და-

მოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის მიღებისა და დამტკიცების დღიდან 27 წლის შემდეგ. აქედან კი ნათლად ჩანს, თუ როგორი შორსმჭვრეტელობით, როგორი ჰუმანურობით იყვნენ გამსჭვალული დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის შემქმნელები, როცა იმუშავებდნენ და როცა მიიღეს და დაამტკიცეს ეს კონსტიტუცია.

გავარკვიეთ რა მოქალაქის უფლებები დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის საფუძველზე, წინა საუბრებში ჩვენ შევეხეთ პრესის თავისუფლებასა და მიმოსვლის თავისუფლებას. ახლა მსურს გესაუბროთ დემონსტრაციის უფლებებზე ამ კონსტიტუციის, ესე იგი დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ძალით, რომელიც მოქმედებდა საქართველოში 1918-21 წლებში, საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს.

დემონსტრაციის თავისუფლებას განსაზღვრავს დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 33-ე მუხლი, სადაც ნათქვამია შემდეგი:

„საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეთ უფლება აქვთ მთავრობის ნებადაურთველად შეიკრიბონ საჯაროდ და უიარაღოდ როგორც ჭერქვეშ, ისე გარეთ“.

37-ე მუხლი კი განსაზღვრავს: „პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება უზრუნველყოფილებას“.

აქ, ამ ორ მუხლში განსაზღვრულია მოქალაქეთა უფლებანი, რომელთა ძალით დამოუკიდებელი საქართველოს მოქალაქეებს უფლება ჰქონდათ მთავრობის ნებადაურთველად თავი შეეყარათ ქუჩებში, მოედნებზე თუ სხვაგან ისე, როგორც ჭერქვეშ და თავიანთი აზრი გამოეთქვათ ერის, სახელმწიფოს, საქართველოს ყოველ საჭირბოროტო საკითხებზე. მოქალაქეებს ენიჭებოდათ პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება, ესე იგი მათ შეეძლოთ პეტიციის სახით თავიანთი აზრი ეცნობებინათ მთავრობის ორგანოებისათვის და მოეთხოვათ ამა თუ ინ საჭირბოროტო საკითხზე პასუხი.

ერთადერთი შეზღუდვა გამოიხატებოდა იმით, რომ საჯარო შეკრება გარეთ თუ ჭერქვეშ უნდა ჩატარებულიყო უიარაღოდ, რაც

სრულიად შეესაბამება დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის ძირითად დებულებებს, ვინაიდან საქართველოს მოქალაქეთა უზენაესობა, როგორც ეს აღვნიშნეთ საქართველოს პარლამენტის ე. ი. კანონმდებლობის ორგანოს განხილვისას, - ერის უზენაესობა, ერის ხელმწიფება უზრუნველყოფილია 52-ე მუხლის ძალით და პარლამენტი ამ კონსტიტუციის ფარგლებში ახორციელებს ერის ხელმწიფებას. და თუ პარლამენტი მიიღებს ისეთ კანონს, რომელიც არ შეესაბამება ერის ინტერესებს, საქართველოს მოქალაქეების ინტერესებს, მაშინ - ამ კონსტიტუციის 64-ე მუხლის ძალით - 30 ათას ამომრჩეველს შეუძლია წერილობით მოსთხოვოს პარლამენტს, რომ ეს კანონი სარეფერენდუმოდ წარუდგინოს ხალხს. ამგვარად, მოქალაქეებს სრულიად ლეგალური საშუალება გააჩნიათ უშუალო მონაწილეობა მიიღონ კანონის შექმნაში და ამის შედეგად სრულიადაც არ არის საჭირო გარეთ თუ ჭერქვეშ მოქალაქეთა იარაღით შეკრება, მით უმეტეს, რომ ამ კონსტიტუციის 37-ე მუხლის ძალით უზრუნველყოფილია პირადი და კოლექტიური პეტიციის უფლება.

ამიტომ დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 34-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომ „თუ კრებამ დანაშაულის ხასიათი მიიღო, ადმინისტრაციას შეუძლია დახუროს იგი“. ტერმინ „დანაშაულში“ აქ იგულისხმება, რა თქმა უნდა, სისხლის სამართლის დანაშაული და არავითარ შემთხვევაში სიტყვის, ბეჭდვის თავისუფლების შეკვეცა. აკი დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციის 32-ე მუხლი ამბობს, რომ ყოველ მოქალაქეს უფლება აქვს სიტყვით, ბეჭდვით ან სხვა რამ ღონისძიებით თავისი აზრები გამოთქვას და გავრცელოს მთავრობის წინასწარი ნებართვის გარეშე. და აქ ნათლად არის ნათქვამი, რომ მოქალაქეთა სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლება, ე. ი. თავისი აზრების გამოთქმის უფლება ყოველი საშუალებით უზრუნველყოფილია თავშეყრის დროს გარეთ თუ ჭერქვეშ, პრაქტიკულად ეს ნიშნავს იმას, რომ დამოუკიდებელ საქართველოში მოქალაქეებს უფლება ჰქონდათ თავი მოეყარათ ქუჩებში და ჭერქვეშ და გაეკრიტიკებიათ თუ დაეგმოთ მთავრობის ან რომელიმე ორგანიზაციის თუ რომელიმე პირის მოქმედება და ამისათვის მათ

არავითარი შევიწროება თუ სასჯელი არ მოელოდათ. ეს უფლებები გარანტირებულია კონსტიტუციით. აქ კი ნათელი ხდება, თუ რა დიდი განსხვავებაა დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციასა, დამოუკიდებელი საქართველოს რეალურ მდგომარეობასა და საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციასა და საბჭოთა საქართველოს რეალურ მდგომარეობას შორის.

საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციის 138-ე მუხლშიც გარანტირებულია „კრებებისა და მიტინგების თავისუფლება“ და „ქუჩებში სვლისა და დემონსტრაციის თავისუფლება“, მაგრამ ყველაფერი ეს ნებადართულია მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ, როცა ეს კრებები და მიტინგები, სვლა თუ დემონსტრაციები „შეესაბამება მშრომელების ინტერესებს“; ხოლო თუ რა შეესაბამება მშრომელთა ინტერესებს, ამას განსაზღვრავს „ცენტრის“, კომპარტიის ცეკას სათავეში მდგომი პირი დიქტატორული წესით. და საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციის ეს ფიქტიური უფლება ჩვენ, ქართველებს მეტად ძვირად დაგვიჯდა, მეტადრე 1956 წელს, როცა საქართველოს სტუდენტობისა და მუშა ახალგაზრდების მშვიდობიანი დემონსტრაციები სისხლში ჩაახშო პარტხელმძღვანელობამ და იარაღით გაუმასპინძლდა ახალგაზრდებს მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ ჩვენი ახალგაზრდები არ დაეთანხმა „ცენტრის“, პარტხელმძღვანელობის პოლიტიკას და გამოთქვა თავისი საკუთარი აზრი, რომელიც ჩვენი ერის უფლებების დაცვასაც შეიცავდა. და ვინაიდან „ცენტრისა“ და საქართველოს პარტხელმძღვანელობა ვერ იტანს, არ უშვებს სხვა აზრს, თუ არა მხოლოდ და მხოლოდ „ცენტრის“ მმართველისას, სისხლში ჩაახშო სტუდენტთა და ახალგაზრდა მუშათა მშვიდობიანი დემონსტრაცია თბილისის ქუჩებში. აი ასე ესმის პარტხელმძღვანელობას კრებისა და მიტინგების, ქუჩებში სვლისა და დემონსტრაციების თავისუფლება. პარტხელმძღვანელობისათვის კრებისა და მიტინგების თავისუფლება, ქუჩებში სვლისა და დემონსტრაციების თავისუფლება მხოლოდ და მხოლოდ მაშინაა უზრუნველყოფილი, თუ კრების, მიტინგების თუ დემონსტრაციების მონაწილენი ხოტბას შეასხამენ პარტხელმძღვანელობის მიხვეულ-მოხ-

ვეულ და ხშირად სრულიად ულოგიკო აზრთა აკრობატიკას. და ეს რომ კრებისა და დემონსტრაციის თავისუფლება არ არის და არც შეიძლება ეწოდოს - ეს თქვენ კარგად იცით, პატივცემულო თანამემამულენო.

დამოუკიდებელი საქართველოს კონსტიტუციით კი საქართველოს მოქალაქეებს ჰქონდათ თავშეყრის სრული თავისუფლება როგორც გარეთ, ისე ჭერქვეშ მთავრობის ნებადაურთველად; და ამგვარი შეკრების დედააზრი სწორედ ის იყო, რომ მოქალაქეებს ამ გზითაც გამოეთქვათ თავიანთი აზრი ერის, ქვეყნის ყოველ საჭირბოროტო საკითხზე და კრიტიკის ქარცეცხლში გაეტარებინათ თვით მთავრობაც, მთავრობის ორგანოებიც, საზოგადოებრივი ორგანიზაციებიც, პარტიები თუ ცალკეული პასუხისმგებელი პირებიც. და მოქალაქეთა ეს უფლება ხორციელდებოდა პრაქტიკულად, ესე იგი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, „დემოკრატია იყო მოქმედებაში“. აი ასეთი კონსტიტუცია გაუქმდა ჩვენი ერის ცხოვრებაში, მაშინ როცა წითელმა არმიამ 1921 წლის თებერვალ-მარტში დაიპყრო და რუსეთის პროვინციად აქცია დამოუკიდებელი საქართველო.

კრებულიდან: კარლო ინასარიძე. პოლიტიკური კულტურა. პარიზი, 1992, გვ. 71-76